

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Rijswijck, Pierre van, *Fiksche lui. De Spektator van J.A. Alberdingk Thijm 1842-1850* (Zutphen: Walburg Pers, 2009, 271 blz., ISBN 978 90 5730 575 7).

Fiksche lui bevat een analyse van de rol die J.A. Alberdingk Thijm, de latere voorman van de katholieke emancipatie, speelde in het tijdschrift *De Spektator van Tooneel, Concerten en Kunst*. Dit blad, dat van 1840 tot 1850 verscheen, was opgezet door de drogist-literator Sam Jan van den Bergh; hij werd onder meer bekend als voorman van het Haagse literaire genootschap Oefening Kweekt Kennis. De nog zeer jonge Thijm had pas enkele stukjes gepubliceerd, toen hij het verzoek kreeg medewerker aan de *Spektator* te worden. Van den Bergh kende het anoniem publicerende jongmens niet, maar herkende direct diens schrijftalent. Bovendien had hij al meteen in de gaten dat Thijms kunststopvattingen fundamenteel anders waren dan die van *De Gids*. Hier lag een goede mogelijkheid het eigen blad te profileren tegenover dit jonge maar al zeer gezaghebbende orgaan, vooral waar het ging om het toneel. Van Rijswijck geeft een gedetailleerd overzicht van de gebeurtenissen die volgden. Het is een verslag vol tragikomische elementen.

Zo is het fascinerend om te zien met hoeveel lef Thijm en diens vriend Willem Cramer van meet af aan het blad van hun onzekere vriend Van den Bergh wisten te kapen, om het in te zetten voor de eigen doeleinden. Al vanaf de tweede jaargang was het in hoge mate het blad van Thijm en Cramer geworden, waarbij Thijm duidelijk de belangrijkste man was. Hij was het ook die het blad in latere jaren omvormde tot een minder op het toneel en meer op de kunsten in het algemeen gericht medium, onder de nieuwe titel *De Spektator. Kritiesch en Historiesch Kunstblad*. Opmerkelijk lang bleef Van den Bergh enthousiast over Thijm en andere 'fiksche lui', die 'ferme' stukken schreven in 'nieuwe en frissche en stoute' taal. Het duurde jaren voordat hij ten volle beseftte dat Thijms verheerlijking van het 'ideale' en 'geestelijke' element in de kunst, alsmede zijn voortdurende pleidooi voor de middeleeuwen, niet alleen een zuiver esthetische, maar toch ook een assertief-katholieke component had. Zoals Thijm aan een medestander schreef: 'In den Spektator kan ik alles zeggen wat ik wil, het katholiekste niet uitgezonderd, *pourvu que je sauve les apparences*, en dat is misschien zekerder methode dan de aanval met open vizier'.

Rond 1847 raakte de rol van Van den Bergh meer en meer uitgespeeld. En

hoe productief Thijm ook was, helemaal alleen het blad ('die maandelijkschen gulzigaart') volschrijven kon hij niet. De *Spektator* ging ter ziele en in 1855 startte Thijm zijn *Dietsche Warande*, die het tot 1887 zou volhouden. Dit blad stond van meet af aan openlijk in het teken van zijn katholiek-culturele emancipatiestreven. Inmiddels had ook Van den Bergh eindelijk door hoe het zat. Over een gedicht van Thijm schreef hij in 1854 aan de protestantse dichter J.J.L. ten Kate: 'Ik vind het qua vaers mooi – maar gij ziet waar ze ons heen willen brengen. Weldra zullen we een triomflied hebben op de Onbevleete Ontvangenis, nu geproklameerd in Rome en bekroond met een kolom en een beeldtjen van Maria daarboven op'.

Naast het historisch-chronologisch verhaal over de feitelijke gang van zaken ontleent *Fiksche lui* zijn waarde vooral aan een overzicht waarin Van Rijswijck voor alle *Spektator*-artikelen, uitvoerig gedocumenteerd, aangeeft wie de vermoedelijke auteur was. Het overzicht biedt aanknopingspunten voor nader onderzoek naar culturele netwerken. *Fiksche lui* biedt bovendien materiaal voor beschouwingen over de mogelijkheden en beperkingen van de culturele tijdschriftenmarkt rond het midden van de negentiende eeuw. Een minpunt is intussen dat de auteur zelf hierover weinig te melden heeft. Dit komt waarschijnlijk mede doordat *Fiksche lui* een bewerking is van een Nijmeegse doctoraalscriptie die al eind jaren zestig werd geschreven. Nieuwere literatuur wordt vermeld in een bijlage, maar is niet geïntegreerd in het betoog. De aanleiding voor deze publicatie lijkt vooral te zijn geweest dat gegevens uit de oorspronkelijke, ongepubliceerde scriptie bleven opduiken in andere publicaties, waaronder een artikel in de bundel *Periodieken en hun kringen* (R. van de Schoor, 'De orthodoxie van de behanger en het deuntje van de beitelaar', in: H. Bots en S. Levie (eds.), *Periodieken en hun kringen* (Nijmegen 2006)). Vandaar ook de curieuze noodgreep dat de bibliografie (185-187) vrijwel alleen literatuur van vóór 1970 noemt, terwijl een aantal latere titels is opgenomen in een aparte bijlage met 'recente literatuur' (193). Dit doet niet af aan het feit dat deze studie over de verwickelingen rond de *Spektator* de moeite van het kennismaken waard is.

Gert-Jan Johannes, Universiteit Utrecht

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Rooze-Stouthamer, C., *De opmaat tot de Opstand. Zeeland en het centraal gezag (1566-1572)* (Hilversum: Verloren, 2009, 266 blz., ISBN 978 90 8704 091 8).

In een korte inleiding van nauwelijks twee pagina's wordt de rechtvaardiging van dit boek uiteengezet. Geen tijdperk in de Nederlandse geschiedenis heeft zo tot de verbeelding gesproken en is zo inspirerend geweest voor geschiedschrijvers als de beginjaren van de zestiende-eeuwse Opstand. Datzelfde kan niet altijd worden gezegd van de studies over de Opstand in Zeeland, waarover nog de nodige onjuiste voorstellingen bestaan. Voor Rooze-Stouthamer leek het daarom 'niet ondienstig' om de beginfase van de Opstand in Zeeland nog eens grondig te bestuderen. Hierbij bestempelt de auteur het tijdvak 1566-1572 als de opmaat tot de Opstand: jaren waarin de weerstand tegen het centraal gezag, uitgegroeid tot revolte, zich krachtadig begon te manifesteren. Het boek wil Zeeland de plaats geven die het tijdens het derde kwart van de zestiende eeuw als belangrijk weerstandscentrum tegen het centraal gezag innam, waarbij alle eilanden hun eigen dynamiek zouden hebben gehad. Het graafschap Zeeland gaat immers in de historiografie vaak schuil achter het veel grotere Holland. Belangrijke thema's in het boek zijn: de wijze waarop de oppositie tegen de centrale regering kon uitgroeien tot opstand, welke factoren hierbij een rol hebben gespeeld en in welke mate de gebeurtenissen tijdens het Wonderjaar de keuze bepaalden die de steden in 1572 maakten. Hierbij wordt er bezien in hoeverre er veranderingen optraden in de samenstelling van de magistraat, wanneer een stad zich afwendde van het centraal gezag en overging naar het opstandige kamp. Verder wordt stilgestaan bij de plaats die Zeeland in het netwerk rond Willem (1533-1584), prins van Oranje en graaf van Nassau, innam.

De opmaat tot de Opstand bestaat uit twee delen en kent negen hoofdstukken. Het eerste deel is een kennismaking met het graafschap Zeeland rond het midden van de zestiende eeuw waarin het Wonderjaar (april 1566-april 1567) aan bod komt en het bewind van de nieuwe landvoogd Don Fernando Álvarez de Toledo (1507-1582), hertog van Alva. Deel twee is gewijd aan de gebeurtenissen tijdens het jaar 1572 waarbij, zoals al aangegeven, een geografische verdeling wordt gehanteerd: Walcheren, Schouwen en Duiveland, Tholen en de stad Reimerswaal en Zuid-Beveland en Wolphaartsdijk.